

SOÓS ESZTER PETRONELLA: FOGY AZ IDŐ, AVAGY VIHETI-E ELŐVÁLASZTÁS AZ ELLENZÉKET ELŐRE?

Amikor az előválasztás nem hagyomány, nem „kötelező kör”, és nem övezi politikai egyetértés, akkor a fő kérdés nem az, hogy az előválasztás jó-e, rossz-e, hanem hogy szolgálja-e, szolgálhatja-e a stratégiai célt, amelyet az adott politikai közösség maga elé tűz.

„Mi a cél?”

Egy potenciális magyar baloldali-liberális előválasztás esetében az első kérdés tehát, hogy tulajdonképpen mi vele a cél. Van-e reális esély a 2018-as országgyűlési választás megnyerésére, és ami még ennél is fontosabb, az ellenzéki politikai szereplők számolnak-e e győzelem esélyével? Ha a közvélemény-kutatások jelenlegi állapotából indulnak ki, valószínűleg inkább újabb vereségre készülnek – bár a Fidesz 1993-94-es kudarca és az MSZP akkori villámgyors erősödése óvatosságra kell, hogy intsen minden politikával foglalkozót. Miért fontos ezzel indítani? Mert ha a szereplők vereségre készülnek, akkor szinte biztos, hogy az igazán komolynak számító és a jelöltséget komolyan gondoló miniszterelnök-jelölteket lasszóval kell összefogni, hiszen ki akarna önként jelentkezni a vesztes hadvezér szerepére? Mindennek a következménye pedig érdektelenség, alacsony részvétel, legrosszabb esetben akár az előválasztás röhejbe fulladása is lehet. 2016 végén, másfél évvel a választás előtt, a jelenlegi támogatottsági helyzetben, és amikor kimondva-kimondatlanul a demokratikus ellenzéki pártok egymással is rivalizálnak, nagyon meg kell gondolnia minden érintett politikusnak és pártnak, hogy érdemes-e belemennie egy előválasztás-kalandba és vállalnia egy előválasztási folyamat ezen kockázatait.

Ha nem tét a kormányzás

A baloldali és liberális polgárokat elsősorban akkor lehet nagy számban bevonni egy sikeres, többpárti előválasztási folyamatba és annak finanszírozásába, ha úgy érzik, részvételüknek kormányzati tétje van. Vagyis nem „az oldalon belüli dominanciáért”, egy-két százalékokért és a biztos képviselői helyekért megy a belharc, és olyan miniszterelnök-jelöltek közül választhatnak, akik között van legalább kettő olyan, aki ténylegesen a miniszterelnöki pozícióra vágyik és esélyes is rá. Nem a potenciális jelölthiány a fő kérdés, hanem a jelölti sor minősége és komolysága: az előválasztásoknak ugyanis jellemzője, hogy kiválóan alkalmasak személyes, párton és politikai közösségen belüli építkezésre, ismertségnövelésre, imázs-javításra. Semmi sem garantálja tehát, hogy minden jelölt ténylegesen akarja is a formálisan megcélzott pozíciót. Ha a kormányzás nem tét, akkor ezeknek a B-jelölteknek a személyes ambíciói és párton-közösségen belüli mozgásai uralhatják az előválasztást. Így viszont az előválasztás minden, csak nem lelkesítő. Ami pedig az „oldalon belüli” dominanciaharcot illeti, azt rendezni olcsóbban is lehet, a közös, állami forrásokból fedezett általános választáson. Igaz, ott jó eséllyel

mandátumvesztés lesz az előválasztás politikai „költsége”, hiszen a szétaprózódó vesztes szavazatok növelik a győztes által listára vitt kompenzációs szavazatok számát. Az országgyűlési választásnál reprezentatívabb előválasztás ugyanakkor valóban nincsen – viszont ilyen csak egy elemző mondhat és írhat, mert egy demokratikus ellenzéki politikus szájából ez még sovány politikai üzenetnek is kevés lenne.

Ha tét a kormányzás

Akkor is fennáll néhány kockázat, ha a szereplők számolnak a 2018-as választási győzelem esélyével. Akkor – pontosan azért, mert az előválasztásnak nincs Magyarországon kialakult hagyománya és menetrendje, s nincs olyan politikai szereplő sem, aki egy személyben rátolthatná akarátát a többiekre – az előválasztás és annak lebonyolítása könnyen pártok és erőcsoportok, vagyis a majdani kormányzati konc feletti marakodás áldozatává válhat. Könnyen előállhat az a helyzet, amely előválasztás nélkül is előállna: érdekcsoportok vitatkoznának azon, hogy milyen módszerrel és feltételek mellett készüljön a demokratikus ellenzék 2018-ra. Értenuünk kell, hogy ahogy a „magyar pártok között”, úgy a demokratikus ellenzéki pártok között sem létezik teljes érdekesség. Ahogy a pártelitek önérdeke sem elhanyagolható szempont. A pártelitek csak akkor adják ki a kezükből a befolyásukat, ha cserébe kapnak valamit, legalább annak a reális esélyét, hogy részesülhetnek a kormányzás politikai és anyagi előnyeiből. Az előválasztás automatikusan nem teremti meg az érdekességet és a párteliteknek sem ad semmit cserébe a befolyásvesztésért. Az érdekességhez tehát valódi kormányzati tét, tiszta és világos szabályok, minden érdekelt fél egyetértése szükséges, vagyis annak reális és egyértelmű esélye, hogy az előválasztás által a *teljes közösség* előre jut – és nemcsak „az oldalon belüli” erőviszonyokkal kapcsolatban. Az általam jól ismert francia tapasztalat is azt mutatja, hogy egy rosszul megszervezett, rosszul használt előválasztási akció (vagy belső pártszavazás) több kárt okoz, mint amennyi előnyt hoz. A kormányzati kompetenciával kapcsolatban egy efféle kudarc természetesen borzasztó üzeneteket tud küldeni („ezek akarnak kormányozni, amikor egy belső szavazást sem képesek normálisan megtervezni és megszervezni?”).

Az előválasztás meghozza az egységet?

Ha nincs hagyománya az előválasztásnak, akkor azt általában az adott oldalon legnagyobb, legerősebb, legkomolyabb infrastruktúrával és hálózattal bíró párt, erő szokta kezdeményezni (és nagyrészt finanszírozni), a kisebb szövetségesek pedig a részvételért, a legitimációért cserébe más módon részesülnek ellentételezésben (médiamegjelenés, parlamenti helyek, majdani kormányzati helyek, programbefolyásolás, személyes építkezés lehetősége stb.). Ma Magyarországon az ellenzéki oldalon nincs ilyen kiemelkedően domináns szereplő: egy közepes párt és közepes-kihívója harcol egymással a demokratikus ellenzéki oldalon belüli vezető pozícióért, több, rendkívül alacsony támogatottságú és gyenge szervezettségű partnerrel körülvéve. Komoly kérdés, hogy egy ilyen helyzetben a feleknek érdemes-e felvállalni az előválasztást, amely – személyessége miatt – egy pillanat alatt átrajzolhatja ezeket a szervezeti erőviszonyokat, magával hozva akár annak a veszélyét is, hogy a megválasztott jelölt vagy jelöltek mögé a közösség egy része formálisan és csak a nyilvánosság előtt áll be. A 2007-es francia szocialista példa mutatja, hogy a személyi kérdések megoldása, a demokratikus jelöltválasztás még nem garanciája az egységnek és a sikeres kampánynak, sőt, egy rosszul megtervezett előválasztás és menetrend akár egy sikertelen, programvitákkal és politikusi egókkal tűzdelt, vesztes kampánynak is megágyazhat.

A Republikon és a PM javaslatairól: csak a DK és az MSZP számít

Éppen ezért a Republikon és a Párbeszéd Magyarországért által bemutatott előválasztási javaslatokat sem lehet önmagukban elemezni, absztrakt módon nem lehet megmondani róluk, hogy jók vagy rosszak. Csak az adott magyar és ellenzéki helyzetben lehet rájuk tekinteni. Bár az MSZP hivatalosan is nyitott az ötlet iránt, és Molnár Gyula frissen megválasztott MSZP-elnök is beszélt már az előválasztás lehetőségéről, sajtóhírek szerint alapvetően sem az MSZP, sem a DK nincs elragadtatva az ötlettől. A fentiek alapján úgy hiszem, hogy a DK és az MSZP kifejezetten lelkes egyetértése nélkül sikeres előválasztást rendezni nem lehet, a lelkesedésük nélkül szervezett előválasztás semmivel nem hozna rendezettebb, vagy nagyobb sikert garantáló versengést, mint a 2014 előtti „szervezetlen előválasztás”. Egyetértés hiányában senki nem tudja garantálni, hogy a szereplők a rendelkezésre álló rövid idő alatt a telepített aknákat ügyesen kikerülve szervezzék meg ezt a politikai akciót (egyébként francia és amerikai példák is mutatják, hogy legtöbbször maga a szervező is elfogult egyik vagy másik jelölt mellett vagy ellen, ezért is indokolt a szabályok korai, a jelöltek személyének ismerete nélküli lefektetése, amire most már vajmi kevés az esély). 2016 vége felé közeledve az idő már csak fogy és fogy, minden egyes nappal szűkül a mozgástér és kevesebb a tervezésre fordítható idő. Ha a 2013-as, 2014-es szervezetlen versengésből és az összefogási vitákból következtethetünk valamire, akkor az az, hogy hamarosan nőhet az értelmiségi és a médianyomás a balliberális oldal erőin, hogy „ne vitatkozzanak az előválasztásról” vagy akár csak egyszerűen „az összefogásról”, hanem csinálják meg, mert máshogy „nincs esély Orbán Viktor ellen”. Csakhogy az előválasztásokra hatványozottan igaz a régi bölcsesség, miszerint hamar munka ritkán jó.

Lehet, de feltételekkel

Ahhoz, hogy egy esetleges magyar előválasztás sikeres (de legalábbis ne kudarcos) legyen, a feleknek tudniuk kell garantálni néhány alapvető feltételt.

- Először is, miként már említettem, a tétnek valósnak, országosnak kell lennie, mert az „oldalon belüli” erőpróba, illetve az egyes képviselők személyes sorsa különösebben nem lelkesíti a polgárokat (maximum a politikusokat és az elemzőket).
- Másodsor, szükség van olyan kezdeményezőre, politikai vezetőre, aki szervezete méreténél és saját tekintélyénél fogva élére áll a szervezésnek, aki vállalja a(z elő-) finanszírozás oroszlánrészét, s akit a többiek hajlandók is követni. Alternatív módon – a magyar viszonyokra lefordítva – az MSZP és a DK megegyezése nélkül kicsi az esélye annak, hogy nem alakul ki a klasszikus „vita a vitáról” helyzet.
- Harmadsor, olyan szavazási rendszer kiépítése szükséges, amely a csalásgyanút a lehető leginkább visszaszorítja (személyes szavazás esetén ez elképesztő mennyiségű emberi és anyagi erőforrást igényel nemcsak a főszervező, hanem minden résztvevő részéről; elektronikus szavazás esetén pedig rettentően drága informatikai fejlesztés szükséges hozzá, s ezeket a költségeket a részt vevő szervezeteknek legalább az előválasztás napjáig meg is kell előlegezniük).
- Negyedsor, stratégiai döntést kell hozni arról, hogy az előválasztás nyílt vagy zárt legyen, és hogy nyílt előválasztás esetén a felek lehetővé teszik-e az aznapi regisztrációt. Ha igen, ha nem, meg kell mondaniuk, hogy kívánnak a szavazókról listát vezetni, s ezáltal a többes szavazásos csalás és az „ellenséges beszivárgás” lehetőségét kizárni, vagy legalábbis csökkenteni (amennyiben megyei szintű szavazatösszesítésre kerül sor, érdemes a megyei „erős emberek” befolyását tudatosan visszaszorítani a választás

szervezésénél és a szavazatszámításánál, mert rossz szervezés esetén az eredmény megyei szinten is manipulálható, illetve párt-megegyezések tárgyává tehető). Mondanom sem kell, nincs kellemetlenebb és károsabb, mint egy számolási vitákkal és csalásgyanúval átitatott előválasztási fiasco.

- Ötödször, előre tisztázni kell, hogy a személyek és a programok milyen viszonyban állnak majd egymással: e tisztázásnak útiterv-jelleget kell öltetnie, ellenkező esetben a személyi kérdések demokratikus megoldása újabb „oldalbeli” politikai vitáknak, az érdekegység bomlásának ágyazhat meg – ráadásul mikor máskor, egy országos választási kampány kellős közepén. A tisztázáshoz elsősorban a mindenkori párteltek megegyezése és egyetértése szükséges, hiszen – demokrácia ide, demokrácia oda – a majdani országos kampány szervezésében vagy elszabotálásában ők a főfelelősök.
- Végül, de nem utolsósorban – a magyar ellenzéki pártok helyzetét ismerve – fel kell tenni a kérdést, hogy mikor mozgatható meg az előválasztással annyi ember, hogy az anyagilag legalább nullszaldós legyen. És itt és most térek vissza a kiindulópontokhoz: fel kell tenni a kérdést, hogy a választók által kicsinek látott tét mellett az előválasztás anyagi költségei arányban állnak-e az általa termelhető politikai jövedelemmel.

A fentiek alapján nincs arról szó, hogy egy esetleges ellenzéki előválasztási akció helyből kudarcra lenne ítélve. Ugyanakkor azt igen, hogy 2016 végén kisebb a sikeres szervezés esélye, mint volt 2015-ben. 2018-ig már rendkívül rövid a rendelkezésre álló idő ahhoz, hogy a felsoroltak közül minden feltétel teljesüljön és az összes előválasztási akna megfelelő mértékben kiiktatható legyen, és napról napra nő az esélye annak, hogy ha lesz előválasztás, akkor az értelmiségi és médianyomásra, nagy sietséggel valósul meg. Amennyiben tehát a demokratikus ellenzék pártjai mégis 2017-2018-as előválasztásra adnák a fejüket, tudniuk kell, hogy a késői döntés és szervezés miatt a szükségesnél nagyobb kockázatot vállalnak. Úgy van, ahogy lenni szokott: a döntés halogatása minden egyes nappal hozzájárul a majdani döntés minőségének a romlásához.